

მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქება ქართულ მედიაში

მედიის მონიტორინგის ანგარიში

ადამიანის უფლებათა ცენტრი

ალეკო ცქიტიშვილი
სალომე აჩბა
შორენა ლათათია
თეა თოფურია

შესავალი

ადამიანის უფლებათა ცენტრის მიერ 2011 წლის 30 მაისიდან 31 დეკემბრამდე პერიოდში ჩატარებული კვლევის ფარგლებში განხორციელდა ქართულ მედიაში მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქების მონიტორინგი. ინფორმაცია მოგროვდა არჩეული თემისათვის დათმობილი სივრცისა და დროის, სუბიექტების გაშუქების ტონის, ტიპის, გეოგრაფიის, წყაროების, მიკერძოებულობის, არაეთიკური ლექსიკის მიხედვით.

მედიამონიტორინგისთვის შეირჩა შემდეგი მედიის საშუალებები: გაზეთები „ალია“, „რეზონანსი“, „ახალი თაობა“ და „საზოგადოებრივი მაუწყებლის“ დღის მთავარი საინფორმაციო გამოშვება „მომხმე“ (20:00 სთ).

კვლევა ჩატარდა *ევროკავშირის* მიერ დაფინანსებული *გაეროს განვითარების პროგრამის* მედიის მონიტორინგის პროექტის ფარგლებში.

მეთოდოლოგია

ადამიანის უფლებათა ცენტრის მიერ მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქების მონიტორინგი სამ ეტაპს აერთიანებდა:

- პირველი ეტაპი: 2011 წლის 30 მაისი - 3 ივლისი
- მეორე ეტაპი: 2011 წლის 18 ივლისი - 4 სექტემბერი
- მესამე ეტაპი: 2011 წლის 10 ნოემბერი - 31 დეკემბერი.

ქართულ მედიაში მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქების ანალიზი რაოდენობრივი და თვისებრივი კომპონენტების გამოყენებით ჩატარდა. რაოდენობრივი მონაცემები მოიცავდა ინფორმაციას სივრცისა და დროის, ტონის, გაშუქების ტიპის (პირდაპირი/ირიბი), თემატიკისა და გეოგრაფიის (რეგიონის) შესახებ. თვისებრივი კვლევა აერთიანებდა ინფორმაციას

ბალანსის (წყაროთა რაოდენობა), ობიექტურობა/მიუკერძოებლობის, ფაქტებზე დაყრდნობით ინფორმაციის გაშუქებისა და არაეთიკური ეპითეტების გამოყენების შესახებ.

მედიის საშუალებების შერჩევასა ყურადღება გამახვილდა ისეთ კრიტერიუმებზე როგორებიცაა:

- დაფარვის ზონა: „საზოგადოებრივი მაუწყებლის“ მსგავსად, შერჩეული გაზეთების დაფარვის ზონა მთელ საქართველოს მოიცავს;
- შერჩეული მედიასაშუალებების დაინტერესება და შედარებით მეტი კონცენტრირება მართლმსაჯულების თემაზე;
- პასუხისმგებლობა: „საზოგადოებრივ მაუწყებელს“ საზოგადოების ინფორმირების თვალსაზრისით კერძო ტელევიზიებთან შედარებით მეტი პასუხისმგებლობა ეკისრება. სწორედ ამ მიზეზით, მონიტორინგისთვის მედიასაშუალებების შერჩევას, კერძო ტელევიზიებსა და „საზოგადოებრივ მაუწყებელს“ შორის არჩევანი ამ უკანასკნელზე შეჩერდა.

მართლმსაჯულების თემაზე ჩატარებული მედიის მონიტორინგის ქვეთემებად შეირჩა:

- სასამართლო;
- გამოძიება (საქმეები, რომლებიც გამოძიების ეტაპზეა და რომელთა განხილვაც სასამართლოში ჯერ არ მომხდარა);
- პატიმრების უფლებები და სასჯელადსრულების დაწესებულებები;
- გამოუძიებელი ფაქტები (მასალები, რომლებიც არ ეყრდნობა ოფიციალურ, გამოძიების, პროკურატურის ან რომელიმე უწყების ხელთ არსებულ ინფორმაციას).

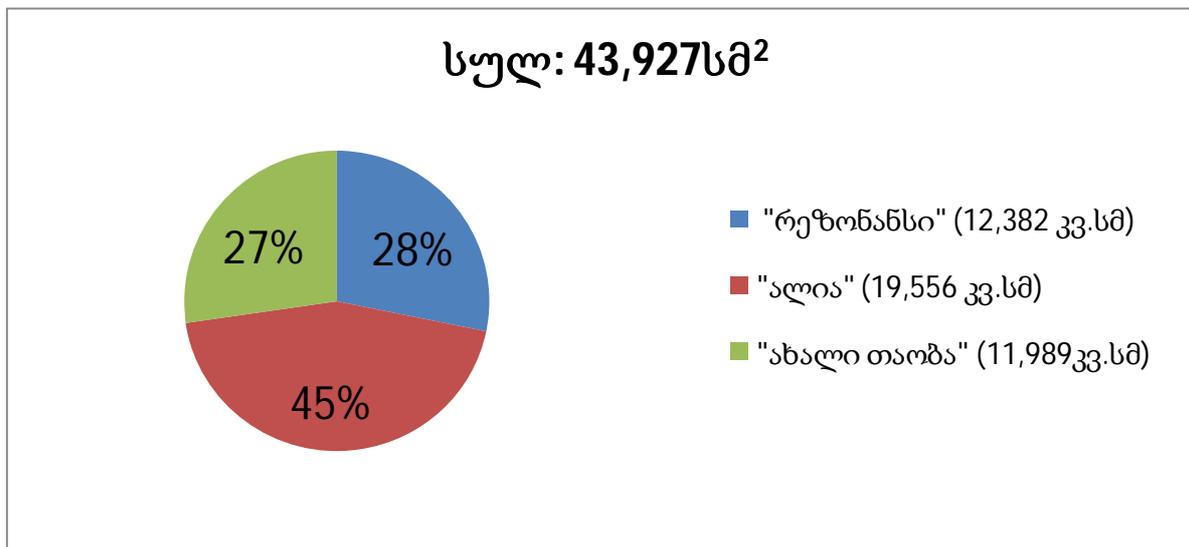
მონიტორინგის განმავლობაში ყველაზე ხშირად შემდეგი სუბიექტები გაშუქდა:

- ბრალდებული;
- პატიმარი;
- ძეგნილი;
- დაზარალებული/მსხვერპლი;
- მოწმე/თვითმხილველი;
- შსს;
- საქართველოს სასჯელადსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტრო;
- საპატიმროების ადმინისტრაცია;
- პროკურატურა;
- სასამართლო;
- ნაფიცი მსაჯულები;
- ადვოკატი;
- სახალხო დამცველი;
- უფლებების დამცველი არასამთავრობო ორგანიზაციები;
- საპარლამენტო და არასაპარლამენტო ოპოზიციური პარტიები;
- ხელისუფლება (მმართველი გუნდი);
- პრეზიდენტი;
- ექსპერტები.

კვლევის ძირითადი შედეგები

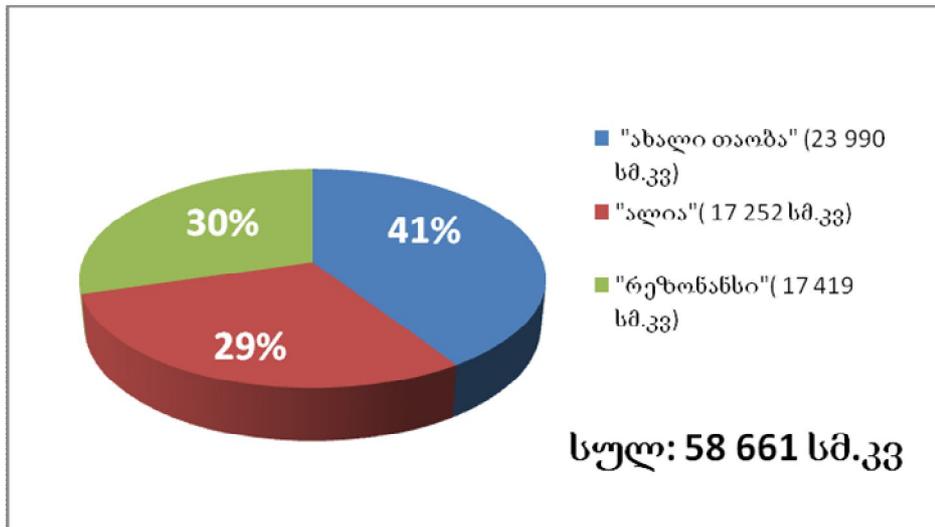
მედიის მონიტორინგის პირველ მონაკვეთში (2011 წლის 30 მაისი - 3 ივლისი) გაანალიზდა 43 სიუჟეტი და 183 სტატია. „საზოგადოებრივი მაუწყებლის“ მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებული სიუჟეტების საერთო დრომ შეადგინა 9,640 წამი, ანუ დაახლოებით 2 საათი და 40 წუთი, ხოლო შერჩეული გაზეთების („ალია“, „რეზონანსი“, „ახალი თაობა“) სტატიების საერთო ფართობმა - 43,927 სმ². რაოდენობრივად ყველაზე მეტი სტატია „ალიაში“ დაიბეჭდა (საერთო ფართობის 45%), „ახალ თაობასა“ და „რეზონანსში“ კი გამოქვეყნებული მასალების მოცულობა თითქმის თანაბარი იყო.

გრაფიკი #1: სტატიების ფართობის პროცენტული განაწილება გაზეთების მიხედვით (2011 წლის 30 მაისი - 3 ივლისი).

მედიის მონიტორინგის მეორე მონაკვეთში (2011 წლის 18 ივლისი - 4 სექტემბერი) მოხდა 44 სიუჟეტისა და 230 სტატიის გაანალიზება. სიუჟეტების საერთო დრომ 2 საათი და 36 წუთი შეადგინა, სტატიების საერთო ფართობმა კი - 58,661 სმ². ბეჭდურ მედიაში გამოქვეყნებული სტატიების ფართობის პროცენტული განაწილების ანალიზმა აჩვენა, რომ კვლევის თემატიკისადმი მიძღვნილ სტატიებს ყველაზე დიდი ფართობი გაზეთ "ახალ თაობაში" დაეთმო (საერთო ფართობის 41%). მას მოსდევდა "რეზონანსი" (საერთო ფართობის 30%) და "ალია" (საერთო ფართობის 29%).

გრაფიკი #2: სტატიების ფართობის პროცენტული განაწილება გაზეთების მიხედვით (2011 წლის 18 ივლისი - 4 სექტემბერი).

რაც შეეხება მესამე პერიოდის (2011 წლის 10 ნოემბერი - 31 დეკემბერი) მონიტორინგის შედეგებს: შერჩეული მედიასაშუალებებიდან ჯამში გაანალიზდა 57 სიუჟეტი და 103 სტატია. სიუჟეტების საერთო დრომ შეადგინა 3 საათი და 36 წუთი, ხოლო სტატიების საერთო ფართობმა - 22,697 სმ².

მონიტორინგის ამ მონაკვეთში, მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებულ სტატიებს ყველაზე დიდი ფართობი „ალიაში“ დაეთმო - საერთო ფართობის 22,697 სმ² (58%), „ახალ თაობაში“ საკვლევი თემისადმი მიძღვნილმა მასალებმა საერთო ფართობის 22,697 სმ² (31 %) მოიცვა, „რეზონანსში“ კი - საერთო ფართობის 12,382 სმ² (11%).

რაოდენობრივი მონაცემები

სტატიებისა და სიუჟეტების თემატიკა

მონიტორინგის პირველ პერიოდში ყველა მედიასაშუალება ყველაზე ხშირად გამოძიების ეტაპზე არსებულ მასალებს მიმოიხილა. „რეზონანსში“ გამოძიებასთან ერთად (საერთო ფართობის 52%) აქტიურად შუქდებოდა პატიმრების უფლებები (საერთო ფართობის 39%). „ალიაში“, მართლმსაჯულებისადმი მიძღვნილი მასალების საერთო ფართობის 73% გამოძიების ეტაპს, 15% პატიმრების უფლებებს, 12% კი სასამართლოსთან დაკავშირებულ სტატიებს დაეთმო. „ახალ თაობაში“ მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებული სტატიების საერთო ფართობის 50% გამოძიების ეტაპს დაეთმო, 32% პატიმრების უფლებებს, სასამართლოს კი - 18%. „მომხმეში“ მართლმსაჯულებისადმი მიძღვნილი სიუჟეტების საერთო დროის (2 საათი და 40 წუთი) 92% გამოძიების ეტაპს დაეთმო, დანარჩენი 8% კი სასამართლოს გაშუქებას.

18 ივლისიდან 4 სექტემბრამდე პერიოდის მონიტორინგის შედეგად დადგინდა, რომ შერჩეული მედიის საშუალებები მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებული თემებიდან უმეტესად, კვლავაც გამოძიების ეტაპს აშუქებდნენ. გამონაკლისს წარმოადგენდა „ახალი თაობა“, სადაც გამოძიების პარალელურად სასამართლო პროცესებიც აქტიურად მიმოიხილებოდა. ამ პერიოდში იშვიათი იყო სასჯელადსრულების დაწესებულებებთან და პატიმრების უფლებებთან დაკავშირებული მასალების ტირაჟირება. შვიდკვირიანი მონიტორინგის განმავლობაში არც ერთ მედიასაშუალებაში არ ყოფილა წარმოდგენილი საგამოძიებო ჟურნალისტიკის მასალები. გაზეთები „ახალი თაობა“ და „ალია“ ინტენსიურად აშუქებდნენ გამოუძიებელ ფაქტებსაც, ანუ ისეთ მასალას, რომელიც არ ეყრდნობოდა ოფიციალური სტრუქტურების, პროკურატურისა და საგამოძიებო ორგანოების ინფორმაციას.

მონიტორინგის 10 ნოემბრიდან 31 დეკემბრამდე პერიოდში „მოამბეში“ მართლმსაჯულების შესახებ გასულ სიუჟეტებში პოლიტიკასთან დაკავშირებული თემების განხილვამ იკლო. ამის სავარაუდო მიზეზი იყო ის, რომ ამ პერიოდში ქართულ პოლიტიკას მართლმსაჯულებასთან შეხების წერტილი არ ჰქონია. გამოქვეყნებული სტატიების რაოდენობა შემცირდა გაზეთებშიც, სადაც მათთვის დათმობილმა საერთო ფართობმა 22,697 სმ² შეადგინა. წინა პერიოდებისგან განსხვავებით, გაზეთები გამოძიების ეტაპზე არსებული საქმეების გარდა პატიმრების უფლებებსაც აქტიურად შეეხენ. კვლავაც დაბალი იყო სასამართლო ეტაპზე არსებული საქმეების განხილვის მაჩვენებელი, თუმცა გამონაკლისს წარმოადგენდა „ახალი თაობა“, სადაც სასამართლოს თემას მთლიანი ფართობის 7,022 სმ² (30%) დაეთმო.

სტატიებისა და სიუჟეტების გეოგრაფია

მართლმსაჯულების თემის გაშუქებისას „საზოგადოებრივი მაუწყებლის“ მთავარმა საინფორმაციო გადაცემამ „მოამბე“, ბეჭდურ მედიასთან შედარებით უკეთესად მოახერხა საქართველოს თითქმის ყველა რეგიონის მოცვა. თუმცა, ივლისი-სექტემბრის მონაკვეთში გასული სიუჟეტების თითქმის ნახევარი (47%) თბილისში მომხდარ შემთხვევებს ეხებოდა. ეს ტენდენცია მონიტორინგის სამივე პერიოდში შენარჩუნდა. აქვე უნდა ითქვას, რომ მონიტორინგის დროს მოხდა საზღვარგარეთის ქვეყნებში არსებული კრიმინალური შემთხვევების შესახებ მომზადებული მხოლოდ ისეთი სიუჟეტებისა და სტატიების გაანალიზება, რომლებიც მეტ-ნაკლებად შეეხებოდა საქართველოს მოქალაქეებს. უცხოური კრიმინალური ზოგადი ქრონიკა ამჯერად მონიტორინგის ინტერესის საგანს არ წარმოადგენდა.

ბეჭდური მედიის შესწავლამ აჩვენა, რომ მართლმსაჯულების თემაზე გაზეთებში გამოქვეყნებული სტატიების ძირითადი ნაწილი დედაქალაქში მოპოვებულ მასალებზეა აგებული. რეგიონებიდან ან რეგიონების შესახებ მომზადებული სტატიების რაოდენობა შედარებით მეტია „რეზონანსში“, ნაკლები - „ახალ თაობასა“ და „ალიაში“.

სუბიექტების გაშუქების დროსივრცე, ტონი და ტიპი (პირდაპირი/ირიბი)

როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, მონიტორინგის პირველ და მეორე მონაკვეთში შერჩეულ გაზეთებსა და „მოამბეში“ ყველაზე ხშირად გამოძიების ეტაპი შუქდებოდა. შესაბამისად, სუბიექტებიდან ყველაზე მეტი სივრცე და დრო სამივე გაზეთსა და ტელევიზიაშიც ბრალდებულსა და დაკავებულს (ექვმიტანილს) დაეთმო.

სიუჟეტების ტონის მხრივ საინტერესოა, რომ მონიტორინგის პირველ და მეორე პერიოდში „მოამბეში“ სუბიექტებიდან ძირითადად დადებითად გაშუქდა: ძალოვანი უწყებები, სასამართლო, მმართველი გუნდი (ნაცმოძრაობა), ადვოკატი. სხვა სუბიექტების შესახებ საუბარი ნეიტრალური ან უარყოფითი ტონით მიმდინარეობდა. ამ მხრივ, ცალკე უნდა გამოიყოს ბრალდებულის, მსჯავრდებულისა და ექვმიტანილის¹ მიმართ გამოყენებული ცალსახად უარყოფითი ტონი. მათ შესახებ მომზადებულ სიუჟეტებში, როგორც წესი, არ იყო საუბარი მათ უფლებებსა და პრობლემებზე. კვლევის მეორე ფაზაში გადაცემაში „მოამბე“ სუბიექტები პირდაპირ და ირიბად ძირითადად თანაბრად შუქდებოდნენ. გასაგები მიზეზების გამო, ირიბად შუქდებოდნენ ისეთი სუბიექტები, რომელთაგანაც კომენტარის მოპოვება შეუძლებელი იყო (გაუჩინარებულები და ძებნილები).

¹ 2010 წლის თებერვალში სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შეტანილი ცვლილების მიხედვით, გამოიყო მხოლოდ ორი ტერმინი: „ბრალდებული“ და „მსჯავრდებული“. ტერმინი „ექვმიტანილი“ კი საერთოდ გაუქმდა. მიუხედავად ამ ცვლილებისა, ჟურნალისტები მაინც ხშირად იყენებენ ხოლმე ტერმინს „ექვმიტანილი“ .

მონიტორინგის პირველ და მეორე პერიოდში "რეზონანსი" და „ახალი თაობა“ სუბიექტებს უმეტესწილად დადებითად და ნეიტრალურად მოიხსენიებდა. „ალია“ უარყოფითად საუბრობდა ხელისუფლებისა და ძალოვანი უწყებების შესახებ. არასაპარლამენტო და საპარლამენტო ოპოზიციის მიმართ უარყოფითი ტონი „ალიას“ არც ერთხელ არ გამოუყენებია.

მონიტორინგის მესამე მონაკვეთში (2011 წლის 10 ნომბერი - 31 დეკემბერი) „რეზონანსი“, „ალია“ და „ახალი თაობა“ ყველაზე ხშირად ბრალდებულის, პატიმრების, სასამართლოსა და არასაპარლამენტო ოპოზიციის შესახებ წერდნენ. „ახალი თაობა“ და „ალია“ სუბიექტებს, როგორც წესი, ნეიტრალურად მოიხსენიებდნენ, „რეზონანსი“ კი ყველაზე ხშირად იყენებდა დადებით ტონს. „მოამბეში“ ყველაზე მეტად შემდეგი სუბიექტები გაშუქდნენ: ბრალდებული, დაზარალებული, შინაგან საქმეთა სამინისტრო და სასამართლო. „მოამბის“ დამოკიდებულება მკვეთრად უარყოფითი იყო ბრალდებულების მიმართ, დანარჩენი სუბიექტების შესახებ ლაპარაკი, როგორც წესი, დადებითი და ნეიტრალური ტონით ხდებოდა. მონიტორინგის ამ მონაკვეთში „მოამბე“ სუბიექტებს პირდაპირ და ირიბად თანაბრად აშუქებდა.

თვისებრივი მონაცემები

ინფორმაციის წყაროები, ბალანსი, ობიექტურობა, მიუკერძოებლობა

საზოგადოებრივი მაუწყებლის მთავარი საინფორმაციო გადაცემა "მოამბე" მართლმსაჯულების თემის განხილვისას ხშირად ეყრდნობოდა შინაგან საქმეთა სამინისტროსა და პროკურატურის მიერ მოწოდებულ მასალებს. ამა თუ იმ კრიმინალური ისტორიის შესახებ რეპორტაჟის მომზადებისას, ჟურნალისტები სარგებლობდნენ უშუალოდ ძალოვანი უწყებების მიერ გადაღებული ვიდეომასალით და იზიარებდნენ საქმესთან დაკავშირებულ მათ ვერსიებსა და ბრალდებებს. ამგვარად, ისინი ხშირად გვევლინებოდნენ ბრალმდებლის როლში, რის გამოც მომზადებულ სიუჟეტებში უდანაშაულობის პრეზუმფციის დარღვევის ნიშნები იკვეთებოდა. მონიტორინგის პერიოდში რეპორტაჟებში აქტუალური იყო თემა რუსული სპეცსამსახურებისა და ქართული ოპოზიციური პარტიების თანამშრომლობის შესახებ. სიუჟეტებში, თითქოსდა ბალანსის დაცვის მიზნით, ჟურნალისტს ზოგჯერ შერჩეული ჰყავდა ოპოზიციისა და ექსპერტების ისეთი წარმომადგენლები, რომლებიც „ნაციონალური მოძრაობის“ წევრების შეხედულებებისგან განსხვავებულ კომენტარებს არ აკეთებდნენ. რეალურად, მათ მიერ გამოთქმული აზრი მმართველი პარტიის მოსაზრებებს ამყარებდა.

მონიტორინგის პერიოდი დაემთხვა 2011 წლის ყველაზე ცხელი დღეების - 26 მაისს რუსთაველის გამზირზე „სახალხო კრების“ მხარდამჭერთა მიტინგის ძალის გამოყენებით დაშლის თანმდევ სამართლებრივ-პოლიტიკურ მოვლენებს. ამ საკითხს, მართლმსაჯულების ჭრილში „მოამბემ“ არაერთი სიუჟეტი მუძღვნა. 26 მაისს რუსთაველის გამზირზე საპოლიციო ძალების მიერ არასანქცირებული მიტინგის დაშლის გაშუქებისას, „მოამბე“ აქცენტს აკეთებდა არა სპეცრაზმის მიერ გადამეტებული ძალის გამოყენებაზე, არამედ - საპროტესტო აქციის ორგანიზატორების: „სახალხო კრების“, „შეფიცულებისა“ და „ეროვნულ-სარწმუნოებრივი მოძრაობის“ ლიდერთა თუ წარმომადგენელთა უკანონო ქმედებებზე.

საკმაოდ ტენდენციური სიუჟეტი მიუძღვნეს „მოამბეს“ ჟურნალისტებმა ჯაშუშობის ბრალდებით დაპატიმრებული კოლეგების, ე. წ. ფოტორეპორტიორების საქმეს, რომლის შესახებ მომზადებული მასალაც პირველად 2011 წლის 18 ივლისს გადაიკა. სიუჟეტის სათაურშივე, „გადაბირების ხერხები“, ჩანდა ჟურნალისტისა და ზოგადად „მოამბის“ რედაქციის მიკერძოებულობა. ეთერით გადაცემული მასალა რეკორდულად გრძელი იყო (20 წუთი) და გამოირჩეოდა დაუბალანსებლობით. დიდი საზოგადოებრივი რეზონანსის მიუხედავად, ჟურნალისტების მიერ ფოტორეპორტიორების მხარდასაჭერად გამართულ საპროტესტო აქციებს „მოამბემ“ საინფორმაციო ბადეში მე-12 და მე-17 სიუჟეტები დაუთმო. „გადაბირების ხერხები“, როგორც სათაურიდანაც ჩანს, აშუქებდა შინაგან საქმეთა

სამინისტროს პოზიციას, რომელიც ცდილობდა დაემტკიცებინა საზოგადოებისთვის, რომ ფოტორეპორტიორები რუსულმა სპეცსამსახურებმა გადაიბირეს. მასალა მთლიანად ეყრდნობოდა შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ გავრცელებულ ვიდეოფირს - გიორგი აბდალაძის ე. წ. აღიარებით ჩვენებას, სადაც იგი აცხადებდა, რომ 2002 წელს ცხინვალში სეპარატისტებმა გაიტაცეს და იქ ოჯახის წევრების ლიკვიდაციის მუქარით გადაიბირეს. 20 წუთის ხანგრძლივობის სიუჟეტში გიორგი აბდალაძის ადვოკატ ევა ბესელიას ირიბად დათმობილი ჰქონდა მხოლოდ 13 წამი, პირდაპირ კი - 23 წამი (სულ 36 წამი).

ბალანსის დაცვის პრობლემები ბეჭდურ მედიაშიც არსებობს. მართლმსაჯულების საკითხების გაშუქებისას „ალიას“, „რეზონანსისა“ და „ახალი თაობის“ ჟურნალისტები ძირითად ინფორმაციის წყაროდ არასაპარლამენტო ოპოზიციასა და არასამთავრობო სექტორს იყენებდნენ. სამივე გამოცემის შემთხვევაში შეიმჩნეოდა კომუნიკაციის ნაკლებობა ოფიციალური სტრუქტურების წარმომადგენლებსა და ჟურნალისტებს შორის, რაც გაზეთებში მოცვანილი სახელისუფლებო კომენტარების სიმცირეშიც გამოიხატა. ზოგიერთ სტატიებში ჟურნალისტები განმარტავდნენ, რომ სცადეს სახელისუფლებო ან სამთავრობო წრეების წარმომადგენლებთან კომენტარის მოპოვების მიზნით დაკავშირება, მაგრამ ეს ვერ მოახერხეს, ან რესპონდენტმა თავად განაცხადა უარი კონკრეტული გამოცემებისთვის კომენტარის მიცემაზე. მართალია, ეს ტენდენცია პრობლემას არ წარმოადგენს ცალკეული სტატიის შემთხვევაში, მაგრამ გრძელვადიან პერსპექტივაში, როდესაც ჟურნალისტები თვეების განმავლობაში ვერ ახერხებენ სამთავრობო და სახელისუფლებო წრეებისგან კომენტარის მოპოვებას, ეს არაობიექტურობისა და ცალმხრივობის ატმოსფეროს ქმნის.

კვლევისთვის შერჩეულ გაზეთებში მართლმსაჯულების საკითხთან დაკავშირებული პუბლიკაციების დიდი ნაწილი არ იცავდა წყაროთა ბალანსს და არ წარმოაჩენდა საპირისპირო, განსხვავებულ მოსაზრებებს. ხშირი იყო შემთხვევები, როდესაც კომენტარს ერთი და იგივე პირები აკეთებდნენ (ევა ბესელია, შალვა ხაჭაპურიძე, ნანა კაკაბაძე, ქეთი ბექაური).

ისევე, როგორც მონიტორინგის პირველ და მეორე პერიოდში, მესამე პერიოდშიც, გაზეთები ხშირად აშუქებდნენ შემდეგ სუბიექტებს: ბრალდებული, შსს, ადვოკატი. გამოცემებისთვის კვლავაც პრობლემად რჩებოდა დაუბალანსებელი სტატიები, სადაც ჟურნალისტები მხოლოდ ერთი მხარის ინფორმაციას ეყრდნობოდნენ. ასევე კვლავ თვალშისაცემი იყო კომუნიკაციის ნაკლებობა ჟურნალისტებსა და ოფიციალურ სტრუქტურებს შორის. რიგ შემთხვევაში ჟურნალისტი არ უთითებდა, მიმართა თუ არა მეორე მხარეს კომენტარისთვის.

არაკადემიურობა, არაეთიკურობა

მონიტორინგის პერიოდში გადაცემა „მოამბეში“ გასულ რამდენიმე სიუჟეტში ჟურნალისტმა სუბიექტის შესახებ საუბრისას არაეთიკური ეპითეტები გამოიყენა. განსაკუთრებით ნეგატიური იყო „მოამბის“ ოპოზიციური პარტიების მიმართ დამოკიდებულება. ერთ-ერთ რეპორტაჟში (31 მაისის გამოშვება) ქართული პარტიის ლიდერი ირაკლი ოქრუაშვილი მოხსენიებული იყო როგორც „რუსების ოქრო“. 30 მაისის გამოშვებაში გასული ერთ-ერთი სიუჟეტის სათაური „დეიდა ბიცოლას გემები“ შეიცავდა შეურაცხმყოფელ ეპითეტს „სახალხო კრების“ ლიდერის, ნინო ბურჯანაძის მისამართით. მართალია, ეს ეპითეტი სიუჟეტის ერთ-ერთ სუბიექტს ეკუთვნის (თემურ ხაჩიშვილს) და არა ჟურნალისტს, მაგრამ მედიასაშუალება უპრობლემოდ ახდენს მის ტირაჟირებას და უფრო მეტიც, სიუჟეტსაც კი ამ არაეთიკური ეპითეტით ასათაურებს.

ეთიკის ნორმების დარღვევა „მოამბეს“ აპოლიტიკური თემების გაშუქებისასაც გამოვლინდა, მაგალითად: 11 ივნისის გამოშვების ერთ-ერთი სიუჟეტი „მოზარდმა მოზარდი დაჭრა“ კახეთში მომხდარ კრიმინალურ ისტორიას ეხება. სიუჟეტში გამჟღავნებული იყო არასრულწლოვანი ეჭვმიტანილის ვინაობა.

კვლევის შედეგად გაირკვა, რომ „ახალი თაობისა“ და „რეზონანსისგან“ განსხვავებით, „ალიას“ აკლია აკადემიური სტილი, რაც განსაკუთრებით კარგად ჩანს ინტერვიუების შემთხვევაში. ისინი, როგორც წესი, მეგობრებს შორის არაფორმალურ საუბარს უფრო ჰგავს, ვიდრე რესპონდენტისა და ჟურნალისტის ურთიერთობას (მაგალითად, სტატია „დემეტრამე რუსთავის ციხეში ძალიან ცუდად არის“. გამოქვეყნდა „ალიას“ 2011 წლის 1-5 სექტემბრის ნომერში, გვ. 6.). გარდა ამისა, გამოცემაში ხშირია ხელისუფლების წარმომადგენლების (და არა მარტო მათ) მიმართ არაეთიკური და შეურაცხმყოფელი ეპითეტების გამოყენება. მათი ნაწილის ავტორებად რესპონდენტები, ნაწილისა კი თავად ჟურნალისტები გვევლინებიან (მაგ. 13-19 ივნისის ნომერი, გვ. 23, ან 30 მაისის ნომერი, გვ. 17-18). ამავე გამოცემის 21-27 ნოემბრის ნომერში გამოქვეყნდა მოკლე ინფორმაცია სათაურით: „საფრანგეთში ქართველებისგან, რუსებისგან და სომხებისგან შემდგარი ბანდა დააკავეს“. მონიტორინგის ჯგუფის აზრით, ამ შემთხვევაში არ იყო საჭირო ეროვნების დაკონკრეტება, რადგანაც ამან შესაძლოა, ნეგატიური სტერეოტიპების დამკვიდრება გამოიწვიოს. ჯობდა აღნიშნულიყო, რომ დაკავებული პირები საქართველოს, რუსეთისა და სომხეთის მოქალაქეები არიან.

„ახალი თაობის“ 12-13 დეკემბრის სტატიაში „ხათუნა კალმახელიძე უცხოპლანეტელივით ალაპარაკდა“ ვხვდებით სექსისტურ გამონათქვამსაც. ჟურნალისტი ხაზგასმით აღნიშნავს: „მინისტრი ქალი ყვება, რომ...“. მასალაში ჟურნალისტი ყოველგვარი საჭიროების გარეშე უსვამს ხაზს მინისტრის სქესს, რაც გენდერული თანასწორობის პრინციპის არცოდნასა და საკითხისადმი სტერეოტიპულ მიდგომაზე მიგვანიშნებს.

უდანაშაულობის პრეზუმფციის დარღვევა

მონიტორინგის პერიოდში მართლმსაჯულების შესახებ „მომბეში“ გასულ სიუჟეტებსა და „ალიაში“ დაბეჭდილ მასალებში ხშირი იყო უდანაშაულობის პრეზუმფციის დარღვევის შემთხვევები.

ეს პრობლემა განსაკუთრებული სიმწვავეით გამოვლინდა 18 ივლისის „მომბეში“ გასულ სიუჟეტში „ძალადობა მოზარდზე“. ის დაიწყო ჟურნალისტის მტკიცებითი ტონის წინადადებით: „მოზარდზე ძალადობის კიდევ ერთი ფაქტი“. მასალიდან ირკვეოდა, რომ ბავშვი საკუთარ მშობლებს უყენებს ბრალდებებს, რომლებიც შესაძლოა, უსაფუძვლო აღმოჩნდეს. „არავინ არ სცემს. იტყუება“, - აცხადებდა მამა. „ერთი შვილი მყავს და რატომ უნდა ცემო?!“ - უკვირდა დედას. მეზობელი ამბობდა: „ბავშვი ერთს ამბობს, მშობლები - მეორეს და მეზობლებმა არ ვიცით, რომელია მართალი“. სოციალური სააგენტოს წარმომადგენელი პირდაპირ აცხადებდა: „ჩვენი ინფორმაციით, ჯერ-ჯერობით არ დგინდება და არ დასტურდება ძალადობის ფაქტები“. ინფორმაციის მხოლოდ მოზარდის ჩვენებაზე დაყრდნობით გავრცელება და მშობლების ქმედების ძალადობის ფაქტად გამოცხადება მათი უდანაშაულობის პრეზუმფციის უხეში დარღვევაა. თემა არაკომპეტენტურად, ეთიკის ნორმების დარღვევით გაშუქდა. მართალია, გადაცემაში მოზარდის სახე არ უჩვენებიათ, მაგრამ მისი იდენტიფიცირება მაინც მოხდა: სიუჟეტში ნახსენები იყო მისი სახელი (მიშიკო), ნაჩვენები იყვნენ მშობლები და დასახელდა საცხოვრებელი ადგილი. დაირღვა ჟურნალისტური ეთიკის ნორმა, რომლის თანახმადაც არ უნდა მომხდარიყო მოზარდის კრიმინალური ისტორიის ამსახველ სიუჟეტში იდენტიფიცირება. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ სიუჟეტის ავტორმა ჟურნალისტმა კარგად იცოდა, რომ მოზარდის ჩვენებას მართლმსაჯულების განხორციელებისას იურიდიული ძალა არა აქვს. ერთგან მან პირდაპირ განაცხადა: „სპეციალისტების თქმით, ასეთი შემთხვევების დროს მხოლოდ ბავშვის ნაამბობზე დაყრდნობა არ შეიძლება“. თუ ეს ასეა, რატომ ერქვა მაშინ სიუჟეტს: „ძალადობა მოზარდზე“? ამ შემთხვევაში მისი ფინალი წინააღმდეგობაში მოდის დასაწყისთან, სადაც მაყურებელს „მოზარდზე ძალადობის კიდევ ერთი ფაქტი“ შესახებ ამცნეს.

ისევე, როგორც მონიტორინგის საწყის ეტაპზე, მასალის მომზადების სპეციფიკაში არც ნოემბერ-დეკემბრის პერიოდში შეცვლილა რაიმე. „მომბეში“ ჟურნალისტებისთვის ინფორმაციის ძირითად წყაროს კვლავ შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ მომზადებული ვიდეომასალა და ფარულად გადაღებული კადრები წარმოადგენდა. სიუჟეტებში ძალიან იშვიათად ჩანდნენ ადვოკატები და

ბრალდებული ხშირად წინასწარ, სასამართლო პროცესამდე მოიხსენიებოდა დამნაშავედ. მაგალითად, 2011 წლის 4 დეკემბერს „მოამბემ“ გადასცა ინფორმაცია, რომელიც ტაქსის მძღოლის მკვლელობაში ბრალდებულის დაკავებას შეეხებოდა. მის დაწყებამდე დიქტორის შესავალ სიტყვაში ბრალდებული პირდაპირ იყო გამოცხადებული მკვლელად და დამნაშავედ (ციტატა: „სამართალდამცველებმა ტაქსის მძღოლის მკვლელობასა და მისი მანქანის გატაცებისათვის ბრალდებული აიყვანეს...“ „მკვლელმა მისი მანქანაც გაიტაცა. დამნაშავეს ცოტა ხანში ავტოსაგზაო შემთხვევა მოუვიდა. ექვმიტანილს 15 წლით თავისუფლების აღკვეთა ემუქრება“).

უდანაშაულობის პრეზუმფციის დარღვევის ფაქტები გაზეთ „ალიაში“ დაფიქსირდა. მაგალითად, 2011 წლის 30 აგვისტოს ნომერში გამოქვეყნდა მოკლე ინფორმაცია სათაურით „ქონების გაყოფის გამო ძმამ ძმა მოკლა“. პუბლიკაციაში ისეთი სიცხადით იყო წარმოდგენილი მკვლელობის ფაქტი, თითქოს ჟურნალისტი მას თავად შეესწრო. მასალაში არ იყო დაფარული ექვმიტანილის ვინაობა და სასამართლოს მიერ გამოტანილი გამამტყუნებელი განაჩენის არარსებობის მიუხედავად, იგი პირდაპირ მკვლელად იყო მოხსენიებული. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მეხუთე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, „პირი უდანაშაულოდ ითვლება, ვიდრე მისი დამნაშავეობა არ დამტკიცდება სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გამამტყუნებელი განაჩენით“.

სიძულვილის ენა

მონიტორინგისთვის შერჩეული მედიის საშუალებებიდან ერთ-ერთში, კერძოდ „ალიაში“, ისეთი სტატიაც გამოქვეყნდა, რომელშიც ჟურნალისტი სიძულვილის ენას იყენებდა. 2011 წლის 2 აგვისტოს ნომერში დაიბეჭდა მოკლე ინფორმაცია ქობულეთში მომხდარი ინციდენტის შესახებ. როგორც სტატიიდან ირკვეოდა, ქობულეთში ქართველი და სომეხი ახალგაზრდები ეთნიკურ ნიადაგზე შელაპარაკდნენ. დაპირისპირების შედეგად ეროვნებით ქართველი მონაწილე დაიჭრა. სერიოზული დარღვევაა სტატიის ცალსახად ქსენოფობიური გზავნილის შემცველი სათაური: „სომეხმა ქართველი დაჭრა, მაგრამ პოლიციამ ეს დაჭრილი დააკავა“. გარდა იმისა, რომ, მასალა დაუბალანსებელი იყო, ჟურნალისტი კი აშკარად მხარე, ინფორმაცია გადამოწმებასაც საჭიროებდა. ავტორი ანონიმურ წყაროს - თავის მეგობარს, ეყრდნობოდა. სტატიაში შეინიშნებოდა თავად ჟურნალისტის ქსენოფობიური განწყობაც. ის წერდა: „ადგილობრივი ქართველების თქმით, სომხებთან ყოველდღიურად იბაძება სიტუაცია. ჩვენი მეზობლები ისე თავხედობენ, თითქოს თვითონ არიან მასპინძლები და ქართველები სტუმრები. აი, ეს მოიტანა ჩვენი ხელისუფლების პოლიტიკამ. სხვათა შორის, თითქმის ყოველდღიურად მოგვდის ინფორმაციები, თუ როგორ თავნებობენ სომხები რეგიონებში“ („ალია“, 2011 წლის 2-3 აგვისტო, გვ. 7).

დასკვნა და რეკომენდაციები

ადამიანის უფლებათა ცენტრის მიერ 2011 წლის 30 მაისიდან 31 დეკემბრამდე პერიოდში ჩატარებული გაზეთების: „ალია“, „რეზონანსი“, „ახალი თაობა“ და „საზოგადოებრივი მაუწყებლის“ დღის მთავარი საინფორმაციო გამოშვების „მოამბის“ მონიტორინგის შედეგად დადგინდა, რომ შერჩეულ მედიასაშუალებებს მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქებისას პროფესიული სტანდარტის დაცვა უჭირთ. გამოქვეყნებული და ტელევიზიით გადაცემული მასალა ხშირად დაუბალანსებელი და მიკერძოებულია, არ ხდება ერთმანეთისგან ფაქტებისა და მოსაზრებების გამიჯვნა.

გარდა ამისა, პრობლემას წარმოადგენს ჟურნალისტების კვალიფიკაცია. ხშირია შემთხვევები, როცა ისინი კარგად ვერ ერკვევიან საკითხსა და მის სამართლებრივ ასპექტებში, საკანონმდებლო ბაზაში. ხდება ხოლმე სამართლებრივი ტერმინების აღრევაც, რაც მიანიშნებს, რომ ჟურნალისტები კარგად არ იცნობენ იმ სფეროს (ამ შემთხვევაში სამართლის), რომელშიც მუშაობენ.

ადამიანის უფლებათა ცენტრმა ჩატარებული მონიტორინგის შედეგების საფუძველზე მედიის საშუალებებისთვის შემდეგი რეკომენდაციები შეიმუშავა:

1. აუცილებელია, გაზეთში დასაბეჭდი ან გადაცემაში გამოსაყენებელი ინფორმაციის ორ ან მეტ წყაროსთან გადამოწმება. უნდა მოხდეს ფაქტებისა და კომენტარების ერთმანეთისგან გამიჯვნა, მასალის დაბალანსება ინფორმაციის სხვადასხვა, განსხვავებული, საპირისპირო წყაროს საშუალებით;
2. მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებული თემები უფრო სიღრმისეულად, ანალიტიკურად უნდა გაშუქდეს;
3. ჟურნალისტებმა უნდა აიმაღლონ ქართული და საერთაშორისო საკანონმდებლო ბაზის ცოდნის დონე;
4. მედია ფრთხილად, დელიკატურად, პასუხისმგებლობით უნდა მოეციდოს უდანაშაულობის პრეზუმფციასთან დაკავშირებულ საკითხებს. საჭიროა როგორც ჟურნალისტების, ისე რედაქტორებისა და პროდიუსერების მუდმივი ტრეინინგი, რათა მათ გაითავისონ დაკავებული ადამიანების უდანაშაულობის პრეზუმფციისა და მოზარდთა უფლებების პატივისცემა;
5. ჟურნალისტები სიფრთხილით უნდა მოეციდონ სხვადასხვა ეთნიკურ, რელიგიურ, სექსუალურ უმცირესობებთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქებას. არასოდეს არ უნდა მოხდეს სიძულვილის ენის გამოყენება. სისხლის სამართლისა თუ სხვა სახის დანაშაულზე მასალის მომზადებისას მიუღებელია ადამიანის რელიგიისა ან ეთნიკური წარმომავლობის ხაზგასმა (გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ესა თუ ის დანაშაული ეთნიკურ ან რელიგიურ ნიადაგზეა ჩადენილი);
6. სასურველია, მედიასაშუალებებისთვის და განსაკუთრებით „საზოგადოებრივი მაუწყებლისთვის“, მნიშვნელოვანი იყოს არა სკანდალი და სენსაცია, არამედ საზოგადოების, მოქალაქეების ინტერესები.